

УДК 330.341.1:633

Ж. В. Гарбар,д. е. н., доцент, професор кафедри аграрного менеджменту та маркетингу,
Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

ORCID ID: 0000-0003-3492-9224

А. О. Кватернюк,аспірант кафедри аграрного менеджменту та маркетингу,
Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця

ORCID ID: 0000-0002-9491-4107

DOI: 10.32702/2306-6792.2021.12.9

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ РОСЛИННИЦТВА

Zh. Harbar,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department
of Agricultural Management and Marketing, Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia

A. Kvaterniuk,

Postgraduate student of the Department of Agricultural Management and Marketing,
Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia

PRIORITY DIRECTIONS OF DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ACTIVITY IN THE FIELD OF CROP PRODUCTION

У статті розглянуто теоретичні й практичні аспекти розвитку інноваційної діяльності у сільському господарстві. Визначено сутність інноваційного розвитку у рослинництві. З'ясовано мету, основні пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в галузі рослинництва. Висвітлено особливості здійснення інноваційних процесів та запропоновано класифікацію інновацій за змістом діяльності у рослинництві. Обґрунтовано, що інноваційний підхід дасть змогу підвищити ефективність інноваційної господарської діяльності підприємств аграрної сфери та сприятиме досягненню стратегічних цілей підприємств. Доведено, що застосування інноваційної діяльності підприємствами рослинницької галузі дозволить підвищити рівень їхньої конкурентоспроможності, зміцнити позиції на міжнародному ринку аграрних товарів та покращити ефективність виробничо-господарської та науково-технічної діяльності. Опрацьовано підходи до визначення пріоритетних джерел фінансування інноваційної діяльності.

The article considers and investigates the theoretical and practical bases of development of innovative activity in agriculture. Aspects of determining the essence of innovative development in crop production are generalized and systematized. The purpose, the basic classifications of priority directions of development of innovative activity in the field of plant growing are defined. The peculiarities of the implementation of innovation processes are substantiated and the classification of innovations according to the content of activity in crop production is offered. Four types of innovations contribute to the development of crop production: technological (use of advanced technologies for growing crops that meet modern requirements for greening production, development of new resource-saving production technologies), technical (improvement of existing and creation of new types of

machines, mechanization and automation of crop production), development of new energy sources are inextricably linked with technological (determine the quality of the production process and its effectiveness), biological (improvement of existing and creation of new types of machines, mechanization and automation of crop production, introduction of modern technology, development of new energy sources). technological, determine the quality of the production process and its effectiveness) and organizational and economic (stimulate innovation. Summarize existing innovations used in crop production, allow to classify the basics nor areas of its innovative development). It is highlighted that the innovative approach will increase the efficiency of innovative economic activity of agricultural enterprises, thus, will serve in achieving the strategic goals of the enterprise. The application of innovative activities by enterprises of the crop industry will raise the level of their competitiveness, strengthen their position in the international market of agricultural goods and improve the efficiency of production and economic, scientific and technical activities in general. Approaches to determining priority sources of funding for innovation have been developed. Priority areas for the development of innovation processes in processing industries are based on: re-equipping organizations with high-performance technological equipment, improving production technology and improving their quality, the formation of mechanisms for the rational use of raw materials.

Ключові слова: інноваційний розвиток, рослинництво, сільське господарство, інновації, інноваційна діяльність.

Key words: innovative development, crop production, agriculture, innovations, innovative activity.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Наразі важливим є максимальне використання науково-технічного потенціалу сільськогосподарства для відновлення і розвитку національної економіки, надання їй інноваційного характеру. Рослинництво є важливою галуззю сільськогосподарства, що має вплив на стан продовольчої безпеки країни, та є сировинною базою для розвитку більшості агропродовольчих підкомплексів.

Сучасний стан рослинницької галузі сільськогосподарства характеризується переходом до інноваційної моделі розвитку, що означає не тільки стабілізацію, але й поступове підвищення технічного і технологічного рівнів виробництва, передбачає системну інтеграцію науково-технічної сфери в процес економічного і соціального розвитку суспільства, вимагає чітких та послідовних дій з управління галузями, а також стимулів вдосконалення науково-технічної сфери й підтримки стійкого потоку ефективних нововведень. Ці зміни відбуваються в АПК загалом, і в рослинницькій галузі зокрема.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження проблематики інноваційного розвитку аграрного сектору є одним із най-

більш значущих наукових завдань як для вітчизняних, так і для зарубіжних вчених і практиків. Потужну базу для обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку інноваційної діяльності в галузі рослинництва представляє науковий доробок вітчизняних та зарубіжних вчених, як П.Т. Саблук [1], Н.І. Верхоглядова [2], Є.М. Данкевич [3], В.В. Єрмолаєва [4], С.М. Ілляшенко [5], Р.С. Квасницька [6], В.І. Покотилов [7], Б. Санто, Й. Шумпетер та ін.

Водночас, віддаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних та зарубіжних вчених у дослідженні цієї проблематики, потрібно відзначити, що досі деякі питання потребують подальших наукових досліджень та пошуку шляхів їх вирішення.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є уточнення та поглиблення теоретичних підходів, визначення сутності та особливостей здійснення інноваційних процесів, обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку інноваційної діяльності в галузі рослинництва.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Інноваційний розвиток у рослинництві — це системно організований процес, що пронизує науково-технічні (інноваційні), виробничі, мар-

кетингові та збутові етапи виготовлення нової аграрної продукції, та спрямований на задоволення конкретних суспільних потреб національної економіки.

Рослинництво — важлива галузь сільськогосподарства, яка має вплив на стан продовольчої безпеки країни та є сировинною базою для розвитку більшості агропродовольчих підкомплексів. У зв'язку з цим, економічне зростання аграрного сектору забезпечується інтенсивністю інноваційної діяльності, її напрямками та результативністю. Важливим завданням ефективного інноваційного розвитку рослинництва є визначення його особливостей регулювання та специфіки управління в умовах ринкового середовища та орієнтації на європейські ринки збуту. Аналіз світового досвіду дозволяє стверджувати, що державна регіональна політика більшості країн спрямована на створення умов для розвитку виробництва продукції рослинництва [8].

Інновації в рослинництві — це кінцевий результат впровадження нової або вдосконаленої продукції, техніки, технології, сортів рослин, організації виробництва, системи його управління з метою одержання різних видів ефекту та забезпечення процесу розширеного відтворення [9].

Під інноваційним розвитком у рослинництві розуміють систему заходів щодо проведення комплексу наукових досліджень та розробок, створення інновацій, їхнього освоєння з метою максимізації доходів і підвищення конкурентоспроможності продукції рослинництва на основі зниження витрат й підвищення її якості, що забезпечує прискорене економічне зростання та розширене відтворення галузі [1].

Особлива роль у визначенні та обґрунтуванні пріоритетних напрямів розвитку інноваційної діяльності в галузі рослинництва відведена аграрній науці як генератору науково-технічного розвитку АПК.

Наразі у розвинутих країнах світу сформована комплексна система підтримки розвитку рослинницької галузі, в якій домінують економічні (інноваційні) методи регулювання. Досвід більшості розвинутих країн світу демонструє значний вплив науково-технічного процесу як на економіку загалом, так на рослинницьку галузь сільськогосподарства зокрема, але при обов'язковій підтримці держави.

Пріоритетні типи інноваційного розвитку рослинництва ґрунтуються на:

— переоснащенні сільськогосподарських підприємств високоефективним технологічним обладнанням;

— вдосконаленні технології виробництва рослинницької продукції і підвищенні її якості;

— формуванні механізмів раціонального використання сировини.

Для оцінки інноваційної діяльності в рослинницькій галузі необхідно встановлення організаційних та економічних відносин у процесі створення й освоєння високих технологій, впровадження перспективних методів організації інноваційних процесів, спрямованих на отримання максимального ефекту від освоєння й використання інновацій.

Особливу увагу потрібно приділяти активізації діяльності сільськогосподарських наукових досліджень стосовно розробки та освоєння інновацій та пошуку джерел їхнього фінансування.

Негативно на освоєння інноваційних технологій впливають висока вартість і довгі терміни окупності, високий економічний ризик, відсутність стимулів у розробників, низький інноваційний потенціал підприємств, установ та організацій, недостатня кількість кваліфікованого персоналу, інформації про нові досягнення науки, передові технології, нові ринки збуту. Необхідно приділити увагу вдосконаленню кредитно-фінансовому механізму функціонування та розвитку рослинницької галузі, податковій системі, принципам ціноутворення на рослинницьку продукцію, інноваційній діяльності.

Важливу роль відіграє вдосконалення системи планування та управління рослинництва, використання нових інформаційних технологій. Планування інноваційної діяльності слід здійснювати з урахуванням термінів та обсягів фінансування планів освоєння інновацій безпосередньо у виробництві сільськогосподарської продукції.

Перспективним джерелом фінансування є підтримка держави, але на сьогодні вона здійснюється в незначних обсягах.

Для здійснення інноваційної діяльності в рослинницькій галузі потрібно передусім розмежування сфер відповідальності різних рівнів управління науковою діяльністю. Слід передбачити:

— розробку національної інноваційної системи стимулювання інноваційної та інвестиційної діяльності в сільському господарстві;

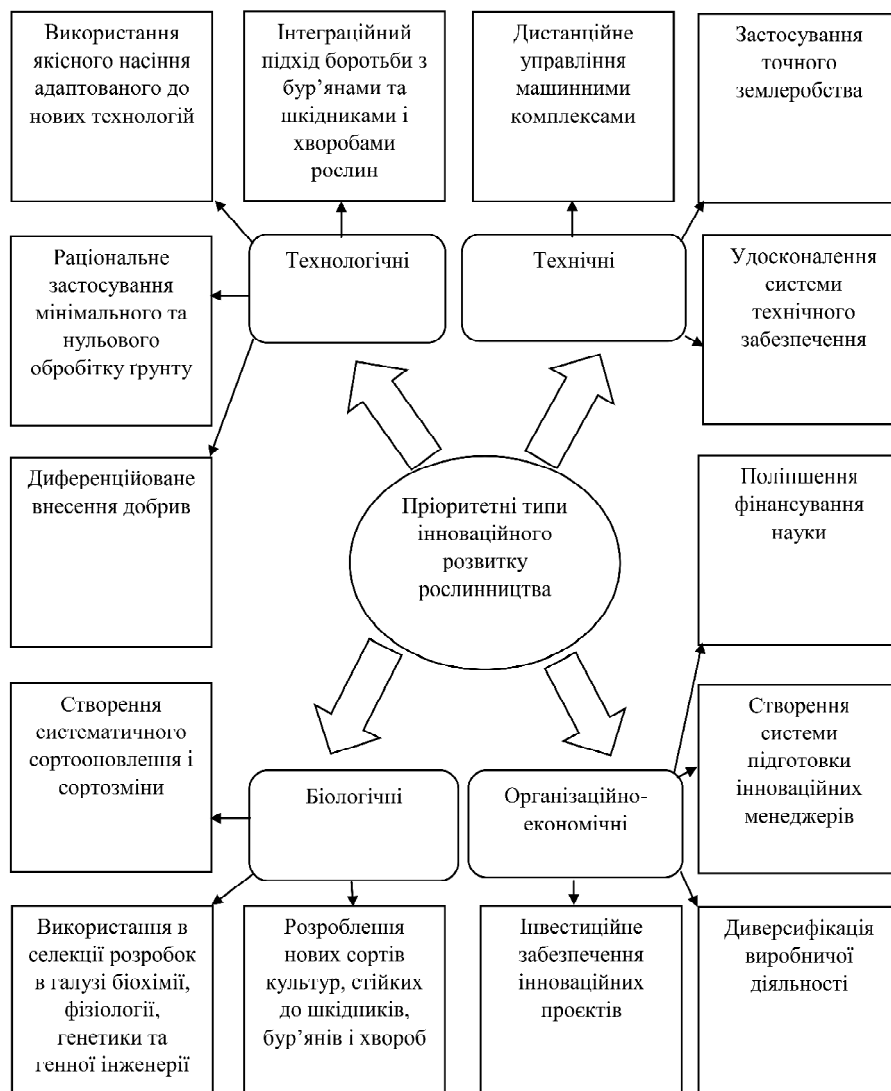

Рис. 1. Концептуальна модель інноваційного розвитку рослинництва

— використання різних видів стимулювання інноваційної діяльності (страхування ризиків, звільнення від окремих видів податків і спрямування їх на модернізацію виробництва та ін.);

— підготовку фахівців для інноваційної діяльності;

— розвиток об'єктів з високим науковим і виробничим потенціалами та ін.

Комплексне вирішення зазначених пріоритетних напрямів реалізації інноваційної політики може забезпечити прискорення науково-технічного прогресу в різних галузях і сферах АПК, значне організаційне, технічне і технологічне оновлення агропромислового виробництва і підвищення його ефективності.

На якість продукції рослинництва впливають пріоритетні типи інноваційного розвитку, які діють як самостійно, так і в взаємозв'язку між собою, як на окремих етапах життєвого циклу продукції, так і на кількох [10].

Більшість учених вважають, що розвитку рослинництва сприятимуть чотири типи інновацій: технологічні, технічні, біологічні та організаційно-економічні (рис. 1).

Організаційно-економічні фактори стимулюють інноваційну діяльність, узагальнюють існуючі нововведення, які використовуються у рослинництві, дозволяють класифікувати основні напрями його інноваційного розвитку. До них належать нові форми організації та управління в рослинництві, організації та мотивації праці, формування науково-технічного кадрового потенціалу, розробка нових концепцій, стратегій, форм і механізмів інноваційного розвитку.

До економічних факторів належать: ціна, собівартість, форми і рівень заробітної плати, рівень затрат на технічне обслуговування і ремонт, ступінь підвищення продуктивності сусільної праці тощо.

Біологічні фактори полягають у використанні процесів росту, розвитку рослин. Селекційно-генетичні фактори можуть покращити продуктивність рослин, якість продукції за рахунок більш раціонального використання ґрунтово-кліматичних ресурсів. Впровадження у виробництво нових сортів сприяє інтенсивному розвитку галузі, а їхня підвищена стійкість до хвороб та шкідників істотно зменшує небезпеку забруднення навколишнього середовища. В сучасних умовах нестабільності розвитку і різкого спаду виробництва продукції рослинництва для підвищення потенціалу галузі важливе значення має використання біологічного блоку інновацій, досягнень вітчизняної та світової селекції. Від цього залежить рівень врожайності культур, ефективність використання сільськогосподарських угідь, освоєння ресурсозберігаючих технологій, спрямованих на підвищення рівня інтенсифікації виробництва.

Технічні фактори удосконалення існуючих та створення нових типів машин, механізації й автоматизації галузі рослинництва, впровадження сучасної техніки, освоєння нових джерел енергії нерозривно пов'язані із технологічними, які визначають якість виробничого процесу та його результативність.

Технологічні фактори передбачають використання удосконалених технологій вирощування сільськогосподарських культур, що відповідають сучасним вимогам екологізації виробництва, розроблення нових ресурсозберігаючих технологій виробництва, зберігання і переробки продукції, які призводять до зниження їхньої собівартості й підвищення конкурентоспроможності вітчизняного рослинництва.

Інноваційні розробки у сфері механізації, електрифікації і автоматизації виробництва повинні позначити курс на перехід від екстенсивного до інтенсивного методу створення нової сільськогосподарської техніки для реалізації принципово нових технологій в сільському господарстві і переробних галузях, які призначені підвищити ефективність інноваційних технологій. Пріоритетні напрями полягають у:

- оптимізації робочих параметрів техніки;
- створенні конкурентоспроможних на вітчизняному та світовому ринках комбайнів;
- розширенні випуску багатофункціональних комбінованих машин;
- розвитку автоматизації робочих процесів, спостереження і контролю на основі їхньої комп'ютеризації, програмування тощо.

Вплив на інноваційний розвиток у рослинництві відбувається через комплексне використання наукомістких факторів виробництва технологічної, організаційної, економічної та управлінської сферах для забезпечення стабільно високої конкурентоспроможності аграрної продукції на внутрішніх і зовнішніх ринках. Деякі види інновацій потребують значних фінансових коштів, підприємства змушені витрачати фінансово-інвестиційні ресурси, брати кредити і входити в зону підвищеного фінансового ризику.

Вирішення всіх першорядних завдань, що стоять перед галуззю рослинництва, можливо тільки за рахунок інноваційного розвитку на основі зваженої інноваційної політики [11].

До основних напрямів інноваційної політики належать:

- підтримка створення та освоєння інновацій;
- забезпечення правового регулювання інноваційного розвитку аграрних підприємств;
- розвиток ефективних форм партнерства і кооперації, формування організаційно-економічних структур;
- підготовка кадрів у сфері інноваційної діяльності;
- розвиток міжнародного співробітництва в галузі інновацій.

ВИСНОВКИ

Інноваційний розвиток у рослинництві передбачає комплексне використання наукомістких факторів виробництва в технологічній, організаційній, економічній та управлінській сферах для забезпечення стабільно високої конкурентоспроможності аграрної продукції на внутрішніх і зовнішніх ринках. Інноваційна діяльність може бути "нежиттєздатним типом поведінки" тільки за умов прийнятних витрат процесу освоєння інновацій. Для реалізації інноваційної діяльності в рослинницькій галузі потрібно розмежування сфер відповідальності різних рівнів управління науковою діяльністю. Комплексне вирішення пріоритетних напрямів реалізації інноваційної політики може забезпечити прискорення науково-технічного прогресу в різних галузях і сферах АПК, значне організаційне, технічне і технологічне оновлення агропромислового виробництва і підвищення його ефективності.

Література:

1. Саблук П.Т., Шпикуляк О.Г., Курило А.І. Інноваційна діяльність в аграрній сфері та інституціональний аспект: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2010. 706 с.

2. Верхоглядова Н.І. До питання про економічну сутність інноваційного розвитку. Держава та регіони. 2010. № 6. С. 266—268.

3. Данкевич Є.М. Інноваційна складова діяльності інтегрованих структур в галузі рослинництва. Вісник Житомирського національного агроєкологічного університету. 2012. № 1 (2). С. 276—285.

4. Ермолаєва В.В. Особливості та проблеми інноваційного розвитку в Україні. Держава та регіони. 2010. № 6. С. 275—280.

5. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2005. 324 с.

6. Квасницька Р.С., Ардашкіна Н.С. Особливості інноваційної діяльності підприємств у сучасних умовах. Вісник Хмельницького національного університету. 2009. № 6. С. 247—251.

7. Покотилова В.І. Ефективні системи управління інноваційними процесами. Економіка АПК. 2009. № 5. С. 42—48.

8. Юзефович А.Е., Крисанов Д.Ф. Пріоритети інноваційного розвитку АПК України: наукова доповідь. Київ: Об'єднаний інститут економіки НАН України, 2005. 56 с.

9. Карпенко А.М. Пріоритетні напрями інноваційного розвитку рослинництва. Економіка та управління АПК. 2012. № 9. С. 16—20.

10. Виханський О.С. Стратегическое управление: учебник. Москва: Экономист, 2008. 296 с.

11. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку: навч. посіб. Київ: Вища школа. 2002. 254 с.

References:

1. Sabluk, P.T. Shpykuliak, O.H. and Kurylo L.I. (2010), Innovatsijna diial'nist' v ahrahnij sferi ta instytutsional'nyj aspekt [Innovative activity in the agricultural sphere and institutional aspect], NNTs IAE, Kyiv, Ukraine.

2. Verkhohliadova, N.I. (2010), "On the question of the economic essence of innovative development", Derzhava ta rehiony, vol. 6, pp. 266—268.

3. Dankevych, Ye.M. (2012), "Innovative component of integrated structures in the field of crop production", Visnyk Zhytomys'koho natsional'noho ahroekolohichnoho universytetu, vol. 1 (2), pp. 276—285.

4. Yermolaieva, V.V. (2010), "Features and problems of innovative development in Ukraine", Derzhava ta rehiony, vol. 6, pp. 275—280.

5. Illiashenko, S.M. (2005), Upravlinnia innovatsijnym rozvytkom [Management of innovative development], Universytets'ka knyha, Sumy, Ukraine.

6. Kvasnyts'ka, R.S. and Ardashkina, N.S. (2009), "Features of innovative activity of enterprises in modern conditions", Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu, vol. 6, pp. 247—251.

7. Pokotylova, V.I. (2009), "Effective management systems for innovation processes", Ekonomika APK, vol. 5, pp. 42—48.

8. Yuzefovych, A.E. and Krysanov, D.F. (2005), Priorytety innovatsijnoho rozvytku APK Ukrainy [Priorities of innovative development of agro-industrial complex of Ukraine], Ob'iednanyj instytut ekonomiky NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

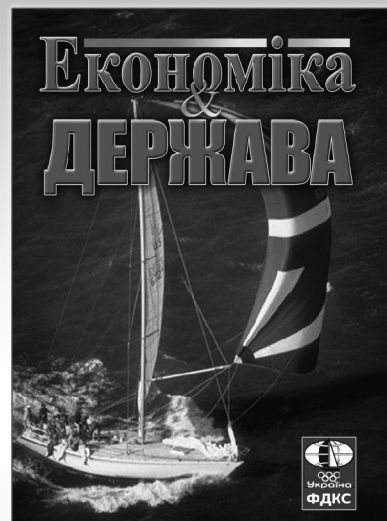
9. Karpenko, A.M. (2012), "Priority directions of innovative development of crop production", Ekonomika ta upravlinnia APK, vol. 9, pp. 16—20.

10. Vy`xansky`j, O.S. (2008), Strategy`cheskoe upravleny`e [Strategic management, Ekonomy`st, Moskva, Russia.

11. Stechenko, D.M. (2002), Innovatsijni formy rehional'noho rozvytku [Innovative forms of regional development], Vyscha shkola, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 11.06.2021 р.

**Науково-практичний журнал
«ЕКОНОМІКА ТА ДЕРЖАВА»**

Передплатний індекс: 01751

Виходить 12 разів на рік

наукове фахове видання України

З ПИТАНЬ ЕКОНОМІКИ

(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1643

Спеціальності – **051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.**

www.economy.in.ua

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73